

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาเด็ก และเยาวชนของผู้อำนวยการสถานพินิจ

ในบทนี้จะศึกษาให้เห็นถึงแนวความคิด ปรัชญาการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน ตลอดจน ทฤษฎีอาชญาวิทยาเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำความผิดของเด็ก จากนั้นจะได้ทำการศึกษาเกณฑ์มาตรฐานตาม กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน ประวัติความเป็นมาของสถานพินิจและ คຸ້ມครองเด็กและเยาวชน สถานะและความสำคัญของผู้ออำนวยการสถานพินิจ เพื่อให้ทราบถึงเจตนารมณ์ โดย แท้จริงแห่งกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคຸ້ມครองเด็กและเยาวชน

2.1 แนวคิดและปรัชญาการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

2.1.1 ความหมายของ “เด็ก” และ “เยาวชน”

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 (ซึ่งต่อไปจะเรียกว่า พ.ร.บ.เยาวชนฯ) ให้นิยามของคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน” ไว้ในมาตรา 4 ดังนี้

“เด็ก” หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกินเจ็ดปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่เกินสิบสี่ปีบริบูรณ์¹

“เยาวชน” หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกินสิบสี่ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์²

ความหมายของ “เยาวชน” ใน พ.ร.บ. เยาวชนฯ เปลี่ยนแปลงจากความหมายในกฎหมายเด็ก และเยาวชนเดิม เพราะตามกฎหมายเดิม ไม่ให้หมายรวมถึง บุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้วด้วยการสมรส ซึ่งกฎหมายแพ่งกำหนดว่าบุคคลที่มีอายุตั้งแต่สิบเจ็ดปีบริบูรณ์สามารถทำการสมรสได้และถือว่าเป็น ผู้บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส หรือบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ทำการสมรส โดยได้รับ อนุญาตจากศาล ซึ่งบุคคลเหล่านี้ถ้าได้กระทำการอันเป็นความผิด แม้อายุยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ กฎหมายเดิมไม่ถือว่าเป็นเยาวชน และต้องถูกฟ้องยังศาลธรรมดา แต่ในกฎหมายใหม่เห็นว่าบุคคลที่ บรรลุนิติภาวะ โดยการสมรสนั้นยังมีสภาพจิตใจและสภาพร่างกายที่ควรต้องได้รับการคุ้มครอง

¹ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานนิยามคำว่า “เด็ก” หมายความว่า บุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบสี่ปี.

² พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534. (2534, 22 พฤศจิกายน). **ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 108, ตอนที่ 203.** หน้า 1-4.

เช่นเดียวกับบุคคลที่ยังไม่ได้สมรส จึงไม่บัญญัติยกเว้นมิให้อยู่ในความหมายของเยาวชน ดังนั้น บุคคลที่อายุยังไม่เกินสิบแปดปีบริบูรณ์ แม้ว่าจะบรรลุนิติภาวะโดยการสมรสแล้ว จึงอยู่ในความหมายของเยาวชนตาม พ.ร.บ. เยาวชนฯ นี้ การที่กฎหมายมิได้รวมเด็กที่มีอายุไม่เกิน 7 ปีบริบูรณ์เข้าไว้ในความหมายของ “เด็ก” ด้วยนั้น เพราะเหตุว่าหลักในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 บัญญัติว่า

“เด็กอายุยังไม่เกินสิบปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ ให้พนักงานสอบสวนส่งตัวเด็กตามวรรคหนึ่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเด็ก เพื่อดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น”

เด็กที่มีอายุไม่เกิน 10 ปี กระทำการอันกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษ และศาลจะใช้วิธีการสำหรับเด็กไม่ได้ ซึ่งต่างจากเด็กที่มีอายุกว่า 10 ปีแต่ไม่เกิน 15 ปีบริบูรณ์ แม้ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 74 จะบัญญัติว่าผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ แต่ศาลอาจใช้วิธีการสำหรับเด็กได้ ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะมาดำเนินการสอบสวนพิจารณาแก่เด็กที่มีอายุยังไม่เกินเจ็ดปีบริบูรณ์ พ.ร.บ. เยาวชนฯ จึงมิได้รวมเด็กอายุยังไม่เกิน 7 ปีบริบูรณ์ไว้ด้วย

2.1.2 ผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก

ในการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนต้องคำนึงถึงแนวคิดเกี่ยวกับ “ประโยชน์สูงสุดของเด็ก” เป็นสำคัญ

“ผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก” หมายถึง สิทธิประโยชน์ของเด็กทั้งปวงที่พึงมีพึงได้ในฐานะที่เกิดมาและมีชีวิตอยู่รอดและอยู่ภายในกรอบที่อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กให้การรับรอง หรือโดยสามัญสำนึกของวิญญูชนทั่วไปย่อมเห็นได้ว่าเป็นสิทธิประโยชน์ของเด็ก³

“ผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก” หมายถึง สิทธิต่างๆ ของเด็กที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่เด็กทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสถานะทางสังคม อันจะก่อให้เกิดความผาสุกแก่เด็กในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุข รวมถึงการคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็ก พัฒนาการและการเจริญเติบโตตามที่ควรเป็นด้วย นอกจากนี้ เมื่อต้องพิจารณาควบคู่กับผลประโยชน์ของบุคคลกลุ่มอื่น ผลประโยชน์ของเด็กที่จะต้องได้รับการพิจารณาเป็นลำดับแรกเสมอ⁴

³ วัชรินทร์ ปังเจกวิญญูสกุล. (2537, กันยายน-ตุลาคม). “มาตรฐานการปฏิบัติต่อเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก.” **คูภาพ, เล่มที่ 5, ปีที่ 41**, หน้า 19.

⁴ มาดัลกัณณ์ ออรุ่งโรจน์. (2551). กฎหมายเบื้องต้นเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน. หน้า 114.

หลัก “ประโยชน์สูงสุดของเด็ก” ถือเป็นหลักกฎหมายที่ใช้ในการตีความกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองสิทธิของเด็ก อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติยังไม่เกิดประโยชน์สูงสุดของเด็กอย่างแท้จริง

อนึ่ง เพื่อให้การบังคับใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Right of the Child) รวมถึงกฎแห่งกรุงปักกิ่ง (The Beijing Rules) จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักประโยชน์สูงสุดเป็นอันดับแรก

2.1.3 ปรักษาในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

แนวความคิดหรือปรัชญาในเชิงอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา สามารถแบ่งแยกได้เป็น 2 แนวหลักๆ ได้แก่

ปรัชญาที่มุ่งต่อการลงโทษ เพื่อเป็นการแก้แค้นต่อผู้กระทำความผิด ป้องกันและปราบปรามมิให้มีการกระทำความผิด มักพบแนวความคิดเช่นนี้ในสังคมที่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นพวกอนุรักษนิยม แนวความคิดนี้ จะกำหนดโทษและลงโทษผู้กระทำความผิดเหมือนกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางด้านอายุของผู้กระทำความผิด ดังที่เคยพบว่าที่ประเทศอังกฤษ ศาลได้พิพากษาคัดสินและลงโทษเด็กอายุ 9 ขวบฐานลักทรัพย์ด้วยการแขวนคอ

ปรัชญาที่มุ่งเน้นต่อการแก้ไขฟื้นฟู เพื่อช่วยเหลือให้ผู้กระทำความผิดบางจำพวก ซึ่งได้พิจารณาแล้วเห็นว่ายังพอที่จะเยียวยาได้โดยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขความประพฤติได้ แทนที่จะลงโทษ มักพบแนวความคิดเช่นนี้ในสังคมที่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นพวกเสรีนิยม

จึงกล่าวได้ว่าการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนนั้นตั้งอยู่บนแนวคิดหรือปรัชญา เพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขและฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นพลเมืองดียิ่งกว่าการที่จะลงโทษให้สาสมกับความผิดที่กระทำ ซึ่งต่างจากการพิจารณาพิพากษาคดีธรรมดา⁵ ที่ผู้ใหญ่เป็นผู้กระทำความผิดที่มุ่งเน้นกระบวนการเพื่อค้นหาความผิดและลงโทษให้สาสมกับความผิดที่กระทำ โดยรัฐจะเข้าแทรกแซงอำนาจของบิดามารดาในการแสดงบทบาททำหน้าที่แทนบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดตามหลัก Parents Patriae ที่ถือว่ารัฐเสมือนผู้ปกครองทดแทน (Surrogate Parent)⁶ จัดดำเนินการด้วยการฝึกอบรม จัดให้เรียนวิชาสามัญและฝึกฝนวิชาชีพอันจะเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพใน

⁵ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534, มาตรา 82.

⁶ วิชา มหาคุณ. (2541, มิถุนายน). “ข้อขัดแย้งในการจัดโครงสร้างกระทรวงยุติธรรม ศึกษาเฉพาะกรณีสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.” **บทบัณฑิตย์ เล่มที่ 54 ตอน 2**. หน้า 126.

สังคมต่อไป’ เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้รับประโยชน์สูงสุด (the best interest of the children) กระบวนการยุติธรรมจึงไม่ควรมองว่า เด็กเป็นตัวปัญหา แต่ควรมองว่าเด็กเป็นผู้ที่ได้ผลกระทบมาจากทางครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม การนำวิธีการหรือการปฏิบัติสำหรับเด็กและเยาวชนตามกระบวนการยุติธรรมของศาลเยาวชนและครอบครัวมาใช้จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน^๗ โดยเมื่อเจ้าพนักงานตำรวจได้จับกุมเด็กที่กระทำผิดแล้วจะมีการจำแนกประเภทเป็นกระบวนการหรือวิธีการที่ต้องใช้เทคนิคและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนความชำนาญในการศึกษา วิเคราะห์ ของบุคลากรหลากหลายอาชีพเพื่อกำหนด ประเภทของผู้กระทำผิดออกเป็นกลุ่มๆ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจในตัวเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดแต่ละคนในฐานะปัจเจกบุคคล และจะเป็นแนวทางในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงพื้นฐานของเด็กและเยาวชนทางด้านร่างกาย จิตใจ อาชีพ การศึกษา สังคม ศาสนา^๘ เจ้าพนักงานในสถานพินิจฯ ต้องดำเนินการตรวจทางจิตของผู้ต้องหาที่เป็นเด็กและเยาวชน เพื่อวินิจฉัยสภาวะทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งในการวินิจฉัยปัญหา เพื่อกำหนดแผนงานคุมประพฤติ มาตรการทางกฎหมาย และการแก้ไขบำบัดต่างๆ ทั้งโดยชุมชนและในสถานฝึกและอบรม ซึ่งมีผู้กล่าวอ้างว่า “จิตแพทย์ซึ่งตรวจผู้ต้องหาเด็กและเยาวชน ซึ่งกระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด ได้วางหลักการว่า สภาวะทางจิตและบุคลิกภาพของผู้กระทำผิดเบี่ยงเบนจากบุคคลปกติ ทัศนคตินี้เป็นพื้นฐานและจุดยืนทางด้านอุดมการณ์ของจิตแพทย์ ดังนั้น สถานตรวจทางจิตหลายแห่งจึงไม่เคยวินิจฉัยว่าผู้กระทำผิดเป็นบุคคลปกติเลย” โดยในการตรวจวินิจฉัย (Diagnosis) มีความหมายที่แตกต่างกันสำหรับบุคคลต่างๆ ในทางทฤษฎี การตรวจวินิจฉัยเป็นกระบวนการซึ่งบุคคลถูกประเมินผล เพื่อวินิจฉัยว่าเหตุใดเขาจึงเป็นอย่างนั้น หรือเหตุใดเขาจึงประสบปัญหาอันเป็นสาเหตุให้เขาต้องถูกดำเนินคดีในศาล หรือมายังสถานีตำรวจ “การวินิจฉัยใดๆ ก็ตามมีความมุ่งหมาย เพื่อดันพบหรืออธิบายปัญหาของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อประเมินปัญหาโดยมีเป้าหมาย หรือเจตนาเฉพาะเจาะจง และใช้การประเมินนั้นเป็นเครื่องชี้นำการปฏิบัติ” แนวทางการตรวจวินิจฉัยมีบ่อเกิดมาจากแนวทางศึกษาจิตวิทยาสังคมเฉพาะราย (Casework) แนวทางนี้เน้นทั้งจิตวิทยาและสิ่งแวดล้อมของเด็กและเยาวชนที่เขาอาศัยอยู่ รวมทั้งครอบครัว ได้แก่ ผลกระทบจากครอบครัว ความสัมพันธ์ และพัฒนาการของเด็ก สำนักจิตวิทยาสังคมนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า แนวทาง

^๗ พลประสิทธิ์ ฤทธิรักษา. (2531). **คำอธิบายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว**. หน้า 1.

^๘ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2544). **ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. หน้า 14.

^๙ วันชัย รุจนวงศ์ และคณะ. (2546). **การจำแนกประเภทเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในประเทศไทย** (สำนักงาน การประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 4 “การพัฒนากระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน” กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว)). หน้า 8-9.

ตรวจวินิจฉัย (Diagnostic Approach) เพราะสำนักนี้เน้นความสำคัญของการตรวจวินิจฉัย ซึ่งแตกต่างจากสำนักที่เน้นทางด้านกลไกการทำงาน (Functional School) นอกจากนั้นแนวทางตรวจวินิจฉัยหรือสำนักจิตวิทยาสังคม ยังมีผู้นิยมเรียกว่า “สำนักจิตวิเคราะห์” อีกด้วย เพราะได้อาศัยทฤษฎีของฟรอยด์ (Freud) สำหรับการศึกษาปัจจัยด้านบุคลิกภาพและปัญหาการปรับตัวทางสังคมของผู้กระทำผิด¹⁰

2.2 ทฤษฎีอาชญาวิทยาเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำผิดของเด็ก

2.2.1 ทฤษฎีโอกาสที่แตกต่าง (Different Opportunity Theory)

ทฤษฎีนี้เป็นของ Richard Cloward และ Lloy E. Ohlin¹¹ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “Delinquency and Opportunity” หรือเรียกว่า การกระทำผิดของเด็กและโอกาส โดยพบว่า เด็กที่มีฐานะยากจนต่างมีความฝันในความสำเร็จ ความสำเร็จเป็นค่านิยมที่สามารถวัดได้จากวัตถุประสงค์ เด็กชนชั้นต่ำไม่มีสิทธิเข้าถึงวิถีทางที่ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เหมือนเด็กชนชั้นกลาง โอกาสที่เด็กชนชั้นต่ำจะประสบความสำเร็จในชีวิตจึงมีโอกาสน้อยมากทำให้เด็กชนชั้นต่ำมีช่องว่าง (gap) ระหว่างระดับของแรงบันดาลใจ (aspiration) กับความคาดหวัง (expectation) ความกดดันเหล่านี้ทำให้เกิดสภาวะไร้กฎเกณฑ์ (anomie) ผลที่ตามมาคือมีการกระทำผิดหรือก่ออาชญากรรมเกิดขึ้น Richard Cloward และ Lloy E. Ohlin ได้ทำการแยกวัฒนธรรมรองพื้นฐานออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

- 1) วัฒนธรรมรองที่นำไปสู่พฤติกรรมอาชญากรรม (criminal subculture) แรกเริ่มอาจจะเป็นการลักเล็กขโมยน้อย ต่อมาเมื่อเกิดความเคยชิน เรียนรู้พัฒนาวิธีการจนเกิดความกล้ามากขึ้น จึงเปลี่ยนมาเป็นการปล้นแทน ซึ่งถือเป็นทางเลือกใหม่อีกทางหนึ่ง
- 2) วัฒนธรรมรองในลักษณะของความขัดแย้ง (Conflict subculture) มักรวมตัวกันเป็นแก๊งนิยมใช้ความรุนแรง ความก้าวร้าว เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมรอบๆ ตัว
- 3) วัฒนธรรมรองในลักษณะของการปลีกตัวออกจากสังคม (Retreatist subculture) เป็นการลี้ภัยของสมาชิกในกลุ่มแรกและกลุ่มที่สอง คือลี้ภัยในการเป็นอาชญากรและการเข้าร่วมแก๊ง จึงแยกตัวออกจากกลุ่มและอยู่เพียงลำพัง การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนขึ้นอยู่กับ โครงสร้างทางสังคมและโอกาสในการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่นเด็กหรือเยาวชนที่พักอาศัยอยู่ในสลัมไม่มีโอกาสได้พบเห็นแบบอย่างของคนที่ประสบความสำเร็จตามวิถีทางที่สังคมยอมรับ พวกเขาได้แต่พบเห็นแบบอย่างของอาชญากร ซึ่ง Richard Cloward และ Lloy E. Ohlin ได้เสนอว่า เด็กและเยาวชนเหล่านั้น จึงเลือกปฏิบัติตามแบบอย่างที่ตนพบเห็น ดังนั้นจึงพบว่าบริเวณสลัมจะมีอัตราการกระทำผิดของเด็กและ

¹⁰ ประธาน วัฒนาวณิชช์. (2527). “กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน : การศึกษาเฉพาะกรณี.” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 2, ฉบับที่ 2. หน้า 38-39.

¹¹ สุดสงวน สุธีสร. (2547). อาชญาวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 2). หน้า 82.

เยาวชนสูง ซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาจจะกระทำความผิดในลักษณะลักเล็กขโมยน้อย หรือบางครั้ง เด็กและเยาวชนอาจกระทำตนเป็นอันธพาลชอบกระทำการวิวาทชกต่อยกันเป็นประจำ เป็นต้น

2.2.2 ทฤษฎีการไม่เป็นระเบียบของสังคม (Social Disorganization theories)

Clifford R. Shaw & Henry Mckay¹² เสนอแนวคิดว่าสังคมที่ไร้ระเบียบมักมีความสัมพันธ์กับสถิติการเกิดอาชญากรรมและระบบนิเวศวิทยา นอกจากนี้ยังได้ศึกษาจากกลุ่มเด็กที่กระทำความผิดในชิคาโก เปรียบเทียบสถิติในเมืองในแต่ละช่วงเวลา โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ลักษณะได้แก่

- 1) เขต (Zone)
- 2) พื้นที่ (Area)
- 3) กำหนดขอบเขตของการศึกษา (Extent of concentration)

ผลจากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่าสภาพของชุมชนมีความสัมพันธ์กับความแตกต่างของอัตราเด็กที่กระทำความผิดและพฤติกรรมอาชญากรรม โดยชุมชนที่มีอัตราการเกิดของอาชญากรรมสูงสุดมักมีสภาพเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างจากชุมชนที่มีอัตราการเกิดอาชญากรรมต่ำที่สุด กล่าวคือ ชุมชนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูงกว่าจะมีความมั่นคงกว่าเพราะบรรทัดฐานและค่านิยมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผลคือในชุมชนจะมีอัตราเด็กที่กระทำความผิดต่ำกว่า ในขณะที่ชุมชนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำกว่า บรรทัดฐานและค่านิยมจะมีความไม่แน่นอน เด็กในชุมชนจะเผชิญกับระบบค่านิยมที่แข่งขัน จึงดีจึงเด่น การที่เด็กมีพฤติกรรมกระทำความผิดจึงเป็นทางเลือกของเด็กกลุ่มนี้ นอกจากนี้ชุมชนที่มีความมั่นคงยึดมั่นในค่านิยมทางสังคม มีอัตราการกระทำความผิดของเด็กต่ำ ส่วนชุมชนที่มีกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมมาก มีวัฒนธรรมรองหลายรูปแบบจะมีอัตราการกระทำความผิดของเด็กสูง โดยเด็กกระทำความผิดมักมีพื้นฐานของชีวิตมาจากชุมชนในพื้นที่สลัม (Slum) อีกทั้งเด็กที่กระทำความผิดจะคบหาสมาคมกับเด็กที่กระทำความผิดด้วยกัน นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากเขตพื้นที่จะพบว่า เขตใจกลางเมืองจะมีสภาพการควบคุมทางสังคมที่อ่อนแอ เพราะขาดการจัดระเบียบทางสังคม เมื่อคนย้ายออกไปอยู่ชุมชนใหม่ในเขตนอกเมือง ทำให้ชุมชนใหม่มีการจัดระเบียบทางสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งสาเหตุที่อัตราการเกิดอาชญากรรมสูงในเขตใจกลางเมือง เป็นเพราะคนในเขตนี้อาจมีความผูกพันทางสังคม เมื่อเมืองขยายใหญ่ออกไปเขตที่เป็นที่อยู่อาศัยของคนทำงานจะกลายเป็นเขตเปลี่ยนแปลงเพราะคนทำงานจะพยายามย้ายออกไปหาที่อยู่ใหม่ เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนที่มีรายได้สูงขึ้นเมื่อมีโอกาสและมีเงินเพียงพอจะย้ายไปอยู่ในเขตที่มีความปลอดภัยสูงกว่า

¹² แหล่งเดิม.

2.2.3 ทฤษฎีวัฒนธรรมรองของเด็กกระทำผิด (Delinquent Subculture Theory)

Albert Cohen¹³ ได้พิมพ์หนังสือชื่อว่า *Delinquent Boy: The Culture of the Gang* (เด็กกระทำผิด: วัฒนธรรมของแก๊ง) ในปี ค.ศ.1955 โดยยกตัวอย่างของสังคมของชนชั้นกลางและชนชั้นกรรมกรในสหรัฐอเมริกา โดยพบว่าสังคมได้ให้ความสำคัญในเรื่องความทะเยอทะยาน ความก้าวหน้า ความสำเร็จและการศึกษา ซึ่งทั้งสองชนชั้นต่างอบรมขัดเกลาลูกหลานตามวัฒนธรรมของกลุ่มคน

2.2.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

Albert Bandura¹⁴ เชื่อว่าพฤติกรรมของคนไม่ได้รุนแรงเลวร้ายมาตั้งแต่เกิด แต่ได้เรียนรู้ที่จะก้าวร้าวมาจากประสบการณ์ชีวิต ประสบการณ์เหล่านี้รวมถึงการสังเกตพฤติกรรมของคนอื่นที่มีความก้าวร้าว เพื่อมุ่งหวังผลจากความก้าวร้าวนี้ยังได้ดูจากภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ เด็กเห็นคนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวและแสดงความรุนแรง เด็กมีการเรียนรู้และเลียนแบบความรุนแรงจากสิ่งเหล่านี้ เมื่อเติบโตขึ้นได้เห็นรูปแบบของความรุนแรงซึ่งปฏิบัติต่อเนื่องในการมีความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น ลูกชายเห็นพ่อตบตีแม่และแม่ยอมให้พ่อทำเช่นนั้น เมื่อโตขึ้นเด็กคนนี้จะกลายเป็นคนที่ชอบตบตีลูกและภรรยาของตนเป็นการเรียนรู้โดยการเลียนแบบพฤติกรรม(Behavior Modeling)

2.2.5 ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม (Social Control Theory)

Travis Hirchi¹⁵ เป็นผู้ตั้งทฤษฎีนี้ มีใจความสำคัญของทฤษฎีว่าเด็กและเยาวชนจะมีอิสระที่จะกระทำผิดได้ เมื่อความผูกพันกับระเบียบทางสังคมที่ยึดถือได้ถูกทำลายลงและเฮอริชียังเชื่อว่าพฤติกรรมกระทำผิดของเด็กนั้นเป็นผลของปฏิสัมพันธ์ทางครอบครัว (Familial Discord) ถ้าเด็กขาดการสนับสนุนจากครอบครัวเด็กก็จะมีแนวโน้มไปสู่ความเป็นปฏิปักษ์ต่อกฎหมาย ซึ่งเฮอริชียเรียกว่า Low Stakes in Conformity ซึ่งนำเด็กไปสู่การกระทำผิดกฎหมายและการคบค้าสมาคมกับผู้ที่มีความประพฤติเบี่ยงเบน

¹³ แหล่งเดิม.

¹⁴ แหล่งเดิม.

¹⁵ พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. (2524, 15 มิถุนายน). "ทฤษฎีอุอาชญากร." *วารสารอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม*. เล่มที่ 1, ปีที่ 1. หน้า 75.

2.2.6 ทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง (Differential Association Theory)

Edwin H. Sutherland¹⁶ ได้พยายามอธิบายพฤติกรรมของกลุ่มอาชญากรอาชีพ (career criminal) เช่น อาชญากรคอปกขาว อาชญากรที่ใช้ความรู้สูงในการกระทำความผิด การกระทำความผิดเหล่านี้เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและทักษะตลอดถึงแรงจูงใจ ซึ่งเป็นผลจากการติดต่อสัมพันธ์กับคนที่เป็นอาชญากร จึงได้เรียนรู้ค่านิยม ทักษะคิด คำนิยามและรูปแบบของการประกอบอาชญากรรม เป็นต้น

หลักของทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่างสรุปได้ว่า พฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจากการเรียนรู้ เช่นเดียวกับการเรียนรู้พฤติกรรมปกติ เช่น การเรียน การอ่านหนังสือ โดยมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และเกิดขึ้นในกลุ่มที่มีความสนิทสนมกัน เช่น ครอบครัว เพื่อน เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรม รวมถึงการเรียนรู้เทคนิคการประกอบอาชญากรรมด้วยบางครั้งยาก บางครั้งง่าย นอกจากนี้ยังเรียนรู้ถึงแรงจูงใจ แรงผลักดัน การให้เหตุผลและทักษะคิดด้วย โดยแนวทางเฉพาะของแรงจูงใจและแรงผลักดันจะเรียนรู้จากการรับรู้หลายด้านเกี่ยวกับข้อกฎหมายที่เลือกปฏิบัติตามและข้อกฎหมายที่จะละเมิด เพราะปฏิกิริยาของคนในสังคมที่มีต่อกฎทางสังคมและกฎหมาย ไม่ได้เป็นรูปแบบเดียวกันทั่วไป จึงเกิดจากความขัดแย้งระหว่างทัศนคติของสังคมและบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมของสังคมและกลายเป็นหลักพื้นฐานของแนวคิดการคบหาสมาคมที่แตกต่าง การที่คนกลายเป็นอาชญากรเพราะเห็นผลจากการกระทำความผิดทำให้เขาพอใจการคบหาสมาคมที่แตกต่างขึ้นอยู่กับความถี่ (frequency) ระยะเวลา (duration) การมาก่อน (priority) และความเข้มข้น (intensity) การคบหาสมาคมเป็นระยะเวลาที่ยาวนานจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมอย่างยิ่ง ในขณะที่ “การมาก่อน” ในความหมายคือ การได้เรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรม ยิ่งอายุน้อยเท่าไร ยิ่งมีผลต่อพฤติกรรมอย่างมาก และ “ความเข้มข้น” หมายถึง การให้ความสำคัญ บารมี เช่นผู้มีอำนาจจะมีอิทธิพลในการชักจูง เช่น พ่อหรือเพื่อนสนิท จะมีผลต่อการเรียนรู้อย่างมาก แม้ว่าพฤติกรรมอาชญากรรมแสดงให้เห็นถึงความต้องการและค่านิยมทั่วไป แต่ไม่ได้แปลว่าค่านิยมและความต้องการของอาชญากรต้องแตกต่างจากคนทั่วไป เพราะทั้งอาชญากรและคนทั่วไปต่างมีความต้องการและค่านิยมทั่วไปที่เหมือนกัน การที่วัยรุ่นกระทำความผิดเพราะรู้ว่าได้เรียนรู้ด้านที่พึงพอใจต่อการละเมิดกฎหมายมากกว่าด้านที่ไม่พอใจต่อการละเมิดกฎหมาย Edwin H. Sutherland ถือว่าข้อนี้เป็นหลักการพื้นฐานของทฤษฎี โดยมองว่าบุคคลกลายเป็นผู้กระทำความผิดเพราะได้สัมผัสติดต่อกันในแบบแผนของการกระทำความผิดและห่างเหินจากแบบแผนที่ต่อต้านการกระทำความผิด สรุปทฤษฎีนี้ คนเรียนรู้ทัศนคติ เทคนิคและพฤติกรรมของอาชญากร จากคนที่ใกล้ชิด เพื่อนสนิทญาติ พี่น้อง การเรียนรู้เหมือนการเรียนรู้พฤติกรรมปกติ

¹⁶ Charles H. McCaghy. (2003). *Deviant Behavior*. p. 72.

2.2.7 ทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์ (Interactional Theory)

นักทฤษฎี Terrence Thomberry¹⁷ ได้เสนอมุมมองเกี่ยวกับระดับอายุ (Agegraded) ว่าระยะเริ่มต้นทางอาชญากรรมสามารถร่องรอยได้จากการเงื่อนงำของความผูกพันทางสังคมในช่วงวัยรุ่น ช่วงนี้จะมีความรู้สึกไม่ยึดติดหรือผูกพันกับครอบครัว การอุทิศตนให้โรงเรียน และความเชื่อในค่านิยมของสังคมอ่อนแอลงมาก ทอร์นเบอร์รี่มองว่าเกิดจากอิทธิพลของชนชั้นทางสังคมและโครงสร้างอื่นๆ คือ เด็กที่เติบโตในสังคมไร้ระเบียบ จะเป็นกลุ่มเสี่ยงที่มีความผูกพันทางสังคมที่อ่อนแอและต่อมาจะกลายเป็นเด็กกระทำผิด กล่าวโดยสรุป คือ จุดเริ่มแรกของการเป็นอาชญากรอาชีพคือ ถิ่นที่อยู่ที่ได้เพิ่มไปด้วยค่านิยมและทัศนคติเบี่ยงเบน ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนที่เป็นอาชญากร ทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์มีแนวคิดที่ว่า เด็กวัยรุ่นจะยึดมั่นในระบบความเชื่อของกลุ่มที่สม่ำเสมอไม่เปลี่ยนแปลงและจะยึดรูปแบบของวิถีชีวิตของเขา

2.2.8 ทฤษฎีกลวิธีสร้างความเป็นกลาง (Techniques of Neutralization Theory)

ทฤษฎีนี้เป็นของ Gresham M. Sykes และ David Matza¹⁸ ได้อธิบายว่า วัยรุ่นที่กระทำความผิดมีวิธีปลอบใจตนเองเพื่อให้สามารถกระทำสิ่งผิดกฎหมายได้โดยไม่รู้สึกละอาย วิธีการคิดหรือหาเหตุผลเพื่อความชอบธรรมในการกระทำความผิดของวัยรุ่นนี้ Gresham M. Sykes และ David Matza เรียกว่า “กลวิธีสร้างความเป็นกลาง” ซึ่งสรุปได้ว่าการปฏิเสธความรับผิดชอบต่อการกระทำ ความผิด วัยรุ่นจะอ้างว่าสภาพแวดล้อมผลักดันให้เขากระทำความผิดและเขาไม่สามารถควบคุมหรือไม่มีส่วนกำหนดพฤติกรรมของตนเอง วัยรุ่นจะกล่าวว่าสาเหตุที่ตนกระทำความผิดเพราะมีพ่อแม่ที่ไม่รักเขามีเพื่อนไม่ดีหรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี เช่น อยู่ในชุมชนแออัด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการปฏิเสธความเสียหาย วัยรุ่นที่กระทำความผิดมักอ้างว่าการกระทำของตน ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้อื่น เช่น เมื่อเกิดการต่อยกันก็มองว่าเป็นการตกลงของทั้งสองฝ่าย ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน อีกทั้งยังมีการปฏิเสธผู้เป็นเหยื่อ วัยรุ่นมองว่าคนที่ตนทำร้ายสมควรได้รับการกระทำนั้นแล้ว เช่น ทำร้ายพวกเขาหรือคนต่างผิว แล้วอ้างว่าคนพวกนี้ไม่สมควรอยู่ในสังคมหรือขโมยของในร้านค้าโดยบอกว่าเจ้าของร้านใจโง่งสมควรถูกขโมย กลวิธีเพื่อสร้างความเป็นกลางยังมีการกล่าวหาผู้กล่าวหา วัยรุ่นจะเปลี่ยนจุดความสนใจจากความผิดที่เขากระทำไปยังผู้ที่ปฏิเสธเขา เช่น พยายามกล่าวถึงการฉ้อโกง ความโง่ง ความโหดร้ายของตำรวจ หรือ

¹⁷ สูดสงวน สุธีสร. เล่มเดิม. หน้า 90.

¹⁸ เทพ สามงามยา. (2550). **หลักการพื้นฐานที่เหมาะสมในการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนในชั้นศาล.**

ความลำเอียงของครู การที่เขาถือว่าผู้อื่นทำให้ง่ายต่อการเก็บกดความผิดของตนและการกล่าวอ้างเพื่อความซื่อสัตย์ต่อกลุ่ม วัยรุ่นจะคิดว่าที่เขากระทำความผิดเป็นการเสียสละเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเพื่อน คือ ขอมละเมิดบรรทัดฐานของสังคม เพื่อปฏิบัติตามบรรทัดฐานของกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่

Gresham M. Sykes และ David Matza¹⁹ กล่าวว่า กลวิธีดังกล่าวนี้ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การควบคุมทางสังคมต่อเด็กมีประสิทธิภาพลดลงซึ่งมีผลทำให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดรูปทฤษฎีการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีโอกาสที่แตกต่าง ทฤษฎีกลวิธีสร้างความเป็นกลาง และทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง เป็นการอธิบายถึงสาเหตุในการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชนที่เกิดขึ้นภายในสังคม ซึ่งทฤษฎีทั้งสามทฤษฎีมีคำอธิบายที่สอดคล้องตรงกันว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญาส่วนใหญ่จะเกิดจาก ปัญหาความแตกแยกของครอบครัว ปัญหาความยากจนของครอบครัว ปัญหาการไม่ได้รับการศึกษาและปัญหาของการคบเพื่อนที่ไม่ดี ทำให้เด็กและเยาวชนเกิดการเรียนรู้พฤติกรรมสิ่งไม่ดีที่อยู่ใกล้กับตัวเองและมองว่าสิ่งที่ตนกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง โดยไม่มองถึงความถูกต้องและความเป็นธรรมของสังคมเพียงเพื่อหาจุดเด่นให้กับตนเอง โดยไม่คำนึงว่าสิ่งที่ตนเองทำนั้นถูกหรือผิด อย่างเช่น ทฤษฎีโอกาสที่แตกต่าง ได้ให้คำอธิบายว่าการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนจะขึ้นอยู่กับโครงสร้างทางสังคมและโอกาสในการมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน เช่นเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสลัมย่อมมีโอกาสที่จะกระทำผิดมากกว่า ส่วนทฤษฎีกลวิธีเพื่อสร้างความเป็นกลางได้ให้คำอธิบายว่า วัยรุ่นที่กระทำผิดมีวิธีปลอบใจตนเองเพื่อให้สามารถกระทำสิ่งที่ผิดกฎหมายได้ โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นความผิดและทฤษฎีคบหาสมาคมที่แตกต่าง ได้ให้คำอธิบายว่าพฤติกรรมที่จะเป็นอาชญากรของวัยรุ่นเกิดจากการเรียนรู้ศึกษาวิธีการเทคนิคขั้นต้นด้วยการคบหาสมาคมในสิ่งที่ผิดกฎหมาย

2.3 สาเหตุของการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชน

การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมีผลสืบเนื่องมาจากสาเหตุใด เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องค้นคว้าให้พบสาเหตุที่เป็นสมมุติฐานแห่งการกระทำผิดเพื่อจะได้สามารถแก้ไขและป้องกันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม²⁰ ในการที่จะเข้าใจถึงสาเหตุที่เด็กกระทำผิดกฎหมายนั้น²¹ จำเป็นต้องศึกษาถึงสาเหตุต่างๆ

¹⁹ แหล่งเดิม.

²⁰ สุรินี รัตนวราท. (2531). กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน. หน้า 27.

²¹ โสภ ชาติมันน์. (2536). บุคลิกภาพและพัฒนาการ: แนวโน้มสู่พฤติกรรมปกติและพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน. หน้า 128 - 132.

อันประกอบด้วยสาเหตุทางด้านร่างกาย ทางจิตใจ ทางสังคม ทางบุคลิกภาพ อุปนิสัย ความเชื่อถือและแรงจูงใจอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย ดังนั้น สาเหตุของการกระทำความผิดของเด็กอาจเกิดจากตัวเด็กและเยาวชน ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน สภาพชุมชนและสิ่งแวดล้อม สื่อสารมวลชน ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1) สาเหตุจากตัวเด็กและเยาวชน อันได้แก่

(1) สาเหตุทางด้านพันธุกรรม เป็นสาเหตุให้เด็กเกิดมามีสภาพร่างกายที่ผิดปกติ เช่น ปัญญาอ่อน จิตใจบกพร่อง อันทำให้เด็กไม่สามารถยับยั้งใจต่อสิ่งยั่วยุต่างๆ นอกจากนี้ยังเกิดจากความผิดปกติของโครโมโซมอันมีผลให้มีพฤติกรรมก้าวร้าว มีความเป็นปรีภัยต่อสังคม

(2) ความผิดปกติในระหว่างตั้งครรภ์ ทำให้เกิดความพิการมาตั้งแต่กำเนิดหรือมีโรคภัยเบียดเบียนในภายหลัง ทำให้เด็กรู้สึกว่ามีปมด้อยน้อยเนื้อต่ำใจ มองโลกในแง่ร้าย เด็กอาจเข้าใจผิดคิดว่าตนถูกดูหมิ่น ถูกล้อเลียน อาจทำให้เกิดการบันดาลโทสะกระทำการตอบโต้อย่างรุนแรงอันนำไปสู่การทำความผิดอาญาขึ้น

(3) ภาวะทางจิตใจอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของร่างกายและอารมณ์ตามพัฒนาการของเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงวัยรุ่น ทำให้เด็กยังปรับตัวไม่ได้ ประกอบกับพ่อแม่ผู้ปกครองไม่เข้าใจ ทำให้เด็กมีอารมณ์ขุ่นมัว เป็นคนคิดมากและชอบแสดงพฤติกรรมในลักษณะที่เป็นอันตรายต่อผู้อื่นได้

(4) ระดับสติปัญญาที่แตกต่างกันของเด็กแต่ละคน อันมีความเฉลียวฉลาดไม่ทัดเทียมกัน เป็นสาเหตุให้เด็กเกิดความท้อแท้เบื่อหน่าย ไม่อยากเรียน ประกอบกับพ่อแม่ผู้ปกครองไม่เข้าใจ ไม่มีเวลาในการให้กำลังใจแก่เด็ก ทำให้เด็กหนีเรียน คบเพื่อนชั่วและตกเป็นเหยื่อของความชั่วร้ายต่างๆ ในสังคมอันอาจถูกชักจูงไปในทางที่ผิดและกระทำผิดไปในที่สุด

2) สาเหตุจากครอบครัว

พฤติกรรมของเด็กที่แสดงออกต่อสังคมสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพครอบครัว²² บรรยากาศภายในครอบครัวของเด็กได้ว่าเป็นอย่างไร ครอบครัวเป็นหน่วยแรกที่ถูกมองว่าเป็นปัจจัยให้เด็กกระทำผิด โดยปัจจัยทางครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อการทำความผิดของเด็กพิจารณาได้ดังนี้

(1) ความกดดันพฤติกรรมและการลงโทษที่ไม่มีความแน่นอน เป็นต้นว่ามีการเข้มงวดในความประพฤติที่เคร่งครัดจนเกินไปโดยขาดการชี้แจงเหตุผลให้เด็กเข้าใจว่าทำไมจึงถูกลงโทษ หรือการลงโทษที่ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของพ่อแม่อาทิในความผิดอย่างเดียวกัน บางครั้งเด็กถูกลงโทษ บางครั้งไม่ถูกลงโทษ ทำให้เด็กสับสน ไม่รู้ว่าสิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำอันนำไปสู่การกระทำผิดได้

²² แหล่งเดิม.

(2) ความแตกแยกของครอบครัว จะมีผลต่อสุขภาพจิตของเด็กอย่างยิ่ง เจนเวย์ ศึกษาพบว่า เด็กที่ทำผิดมักมาจากครอบครัวที่มีแต่แม่เพียงคนเดียวหรือพ่อเพียงคนเดียว ซึ่งสูญเสียพ่อหรือแม่อีกคน หนึ่งไปอันเนื่องจากการตาย หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ นอกจากนี้ กอร์ดอน ได้ศึกษา พบว่า 30-60% ของเด็ก ที่ทำผิดมักมาจากครอบครัวแตกแยกซึ่งอาจเป็นเพราะพ่อหรือแม่ไม่สามารถเลี้ยงดูลูกให้เติบโตได้อย่างดี เพียงผู้เดียว

(3) การขาดความอบอุ่นในครอบครัว บิดามารดาทะเลาะเบาะแว้งทุบตีกันเป็นประจำ สภาพความไม่ปรองดองกันภายในครอบครัวจะมีผลต่อจิตใจเด็กทำให้เด็กขาดความมั่นคงทางด้านจิตใจ และอารมณ์ทำให้เด็กถูกกดดันจึงหาทางออกด้วยการกระทำผิด

(4) การขาดการเอาใจใส่ดูแล ปล่อยปละละเลยทอดทิ้งของพ่อแม่ มีผลให้เด็กว่าเหว่ ขาดความรักความอบอุ่นจนส่งผลให้เด็กเรียกร้องความสนใจด้วยการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวอีกทั้งยังส่งผลให้เด็กมีปัญหาในการปรับตัวกับเพื่อนและการติดต่อสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ อันนำไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบน กลายเป็นเด็กประพฤติกเร จากการศึกษาคณะปีในปี 1980 ได้ศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มเด็กที่กระทำผิดกับกลุ่มผู้ใหญ่ที่ประกอบอาชีพกรรมประเภทรุนแรงพบว่ามีความเกี่ยวข้องกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่าง ประสิทธิภาพของการถูกทอดทิ้งในวัยเด็กกับการมีพฤติกรรมต่อต้านสังคม นอกจากนี้เจนเวย์ยังได้กล่าว ข้ว่าเด็กที่ถูกทอดทิ้งทุกรายมีแนวโน้มไปสู่การมีพฤติกรรมก้าวร้าว ประพฤติกเรในอนาคต

3) สาเหตุจากโรงเรียน

โรงเรียนอาจจะเป็นแหล่งผลิตเด็กกระทำผิด²³ หรือโรงเรียนอาจจะช่วยป้องกันเด็กกระทำผิดและอาจจะช่วยเด็กที่กระทำผิดแล้วให้กลับตัวเป็นคนดีได้ โคเฮนกล่าวถึงบทบาทของโรงเรียนกับการกระทำผิดของเด็กไว้ว่าโรงเรียนเป็นสถาบันเสริมสร้างพฤติกรรมและบุคลิกภาพของวัยรุ่นให้ดำเนินไปสู่ชีวิตด้วยผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ได้ ถึงแม้โรงเรียนไม่ได้มีหน้าที่ป้องกันการประกอบอาชีพกรรมและการกระทำผิดโดยตรงก็ตาม แต่โรงเรียนก็มีส่วนเสมือนเป็นดังครอบครัว เพราะเป็นสถาบันที่มีส่วนอบรมสั่งสอนเสริมสร้างบุคลิกภาพและพฤติกรรมของเด็กโดยผ่านการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมต่างๆ

การกระทำผิดของเด็ก เป็นผลส่วนหนึ่งที่ได้มาจากประสบการณ์ด้านลบที่ได้รับมาจากโรงเรียนเพราะมีข้อบกพร่องจากด้านการศึกษาที่ไม่สามารถแก้ไขพฤติกรรมนิสัยของเด็กที่มาจากครอบครัวชั้นต่ำได้ เด็กพวกนี้ได้รับอิทธิพลจากบ้านที่ให้ประพฤติกเรอยู่แล้ว ข้อบกพร่องของโรงเรียนกลับทำให้เด็กเหล่านี้ยังมีความประพฤติกเรยิ่งขึ้นไปอีก

4) สาเหตุจากกลุ่มเพื่อน

เพื่อนมีความสำคัญอย่างมากต่อเด็กวัยรุ่นจะคลุกคลีและใกล้ชิดกับกลุ่มเพื่อนมากที่สุด มักมีการรวมกลุ่มกันเป็นแก๊งค์อันมีค่านิยมและทัศนคติที่คล้ายกัน จะพบว่าถ้าวัยรุ่นรวมกลุ่ม

²³ แหล่งเดิม.

อยู่ในกลุ่มเพื่อนที่ไม่ดีก็จะทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่ดีตามไปด้วย ทั้งนี้เพราะกลุ่มแก๊งค์จะมีการถ่ายทอดเทคนิคในการกระทำผิด มีการส่งเสริมให้ทำความผิดเพื่อความตื่นเต้นและให้ผลประโยชน์ร่วมกันในการทำผิด คอยยกย่องเด็กในกลุ่มว่าเป็นคนเก่งกล้า ชักนำให้ขัดขืนคำสั่งพ่อแม่และเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ชัทเทอร์แลนด์และเครซเซอร์ยืนยันว่า การคบค้าสมาคมกับกลุ่มบุคคลที่ชักจูงให้ทำผิดอย่างสม่ำเสมอเป็นเวลานานจนถอนตัวไม่ขึ้นจะมีผลให้เด็กได้รับการถ่ายทอดค่านิยม เทคนิคและทัศนคติในการทำผิด และในที่สุดก็จะทำการกระทำผิดกฎหมายได้

5) สาเหตุจากสภาพชุมชนและสิ่งแวดล้อม

ทาทท์และอิงแลนด์ได้ศึกษาและกำหนดลักษณะสภาพแวดล้อมของที่อยู่ที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการกระทำผิดขึ้น ได้กล่าวคือ²⁴ ตามละแวกบ้านที่ยากจนที่มีครอบครัวตั้งอยู่หนาแน่น มักจะมีการจกชิงวิ่งราวและการขโมยกันโดยทั่วไป โดยย่านแหล่งสลัมที่มีความยากจน มีสภาพไร้กฎหมายคือต่างคนต่างทำอะไรตามความต้องการของตน โดยไม่ได้คำนึงว่าสิ่งที่ทำนั้น จะผิดกฎหมายหรือไม่ กล่าวได้ว่าแหล่งที่ถูกตัดขาดจากสังคม ขาดระเบียบแบบแผนและมีความขัดแย้งกันทางวัฒนธรรมภายในแหล่งนั้นด้วย

นอกจากนี้เขตที่อยู่อาศัยที่อยู่กันอย่างหนาแน่นและขาดความสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัวเขตยากจนหรือเขตสลัมที่มีชนกลุ่มน้อยอยู่เพียงกลุ่มเดียวรวมถึงเขตแห่งความเลวร้าย ซึ่งตำรวจเข้าปกป้อง มีโสเภณีและการพนันอยู่ทั่วไป ตำรวจเองก็ไม่แก้ไขปัญหาแต่อย่างใด ซอร์และแมคเคย์ทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพสถานที่ๆ เด็กกระทำผิดพบว่าการกระทำผิดของเด็กมีอัตราสูงมากในเขตใจกลางเมือง เขตย่านการค้าย่านอุตสาหกรรม

ส่วนไรสและโรเดสศึกษาการกระทำผิดของเด็ก โดยแบ่งกลุ่มประชากรศึกษาออกเป็น 3 กลุ่มคือกลุ่มชนชั้นต่ำ กลุ่มชนชั้นกลางและกลุ่มชนชั้นสูงพบว่าเด็กในกลุ่มชนชั้นต่ำไม่สามารถแข่งขันกับเด็กในกลุ่มชนชั้นกลางได้ ดังนั้นทางออกของเด็กในกลุ่มชนชั้นต่ำ คือการสร้างวัฒนธรรมในรูปแบบแก๊งค์ของการกระทำผิดในกลุ่มเด็กขึ้น

6) สาเหตุจากสื่อสารมวลชน

ปัจจัยสำคัญอันเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการประกอบอาชญากรรมของเด็กคือ สื่อสารมวลชน²⁵ อันเป็นแหล่งสะท้อนให้เกิดความรู้สึกคล้อยตามทางด้านลบ เด็กพร้อมที่จะเรียนรู้และทำตามในสิ่งที่สื่อสารมวลชนได้นำมาเผยแพร่ให้เห็นทั้งในรูปแบบของหนังสือ ภาพยนตร์ ทีวี ซแลมม์ นักอาชญาวิทยาท่านนี้ได้กล่าวว่า เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นลบต่อสังคมผ่านทางสื่อมวลชนนานาชนิด การถ่ายทอดรายงานข่าวเป็นประจำเกี่ยวกับพฤติกรรมของ

²⁴ แหล่งเดิม.

²⁵ แหล่งเดิม.

อาชญากร โดยเฉพาะในภาพยนตร์บางประเภทที่แสดงให้เห็นถึงชาวปัญญาและความสามารถอันเยี่ยมของอาชญากรมีอิทธิพลสูงมากต่อการคล้อยตามและทำตามของเด็กและเยาวชน รายการภาพยนตร์หรือโทรทัศน์ที่เป็นหนังอาชญากรรมประเภทรุนแรง โหดร้ายยังเป็นอันตรายต่อเด็กวัยรุ่นมากเพราะยังอ่อนด้วยสติปัญญาและเหตุผลอันนำไปสู่ความภาคภูมิใจประทับใจของเด็กที่จะเลียนแบบทำตามอีรอน ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาพยนตร์ สารคดีที่มีความรุนแรง การต่อสู้และฆ่ากัน พบว่าจะมีความสัมพันธ์กับระดับความก้าวร้าวในจิตใจของเด็ก ยิ่งดูมากเท่าไร เด็กก็จะยิ่งมีความก้าวร้าวรุนแรงเพิ่มมากขึ้น

2.4 เกณฑ์มาตรฐานตามกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน

2.4.1 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 (Convention on the Rights of the Child)

สหประชาชาติโดยองค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF: United Nations Children's Fund) ได้ร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child) ขึ้นเพื่อให้มีผลบังคับแก่รัฐที่ให้การรับรอง โดยได้ปรับปรุงเนื้อหาในเรื่องสิทธิมนุษยชนเพื่อให้การคุ้มครองเด็กมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น รวมถึงการรับรองว่าเด็กเป็นผู้ทรงสิทธิ (subject) ในทางกฎหมายระหว่างประเทศ อนุสัญญาดังกล่าวนี้มีผลบังคับใช้ในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ.1990²⁶ ปัจจุบันมีประเทศต่างๆ ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กจำนวนถึง 195 ประเทศ ถือเป็นอนุสัญญาระดับที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คงมีเพียง 2 ประเทศเท่านั้นที่ยังไม่เข้าเป็นสมาชิกคือ ประเทศโซมาเลียและประเทศสหรัฐอเมริกา

สำหรับประเทศไทยได้ให้การรับรองในภาคยานุวัติสารเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 และกำหนดให้อนุสัญญามีผลใช้บังคับ เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2535²⁷ อนุสัญญานี้เน้นให้ความสำคัญคุ้มครองเด็กในอันที่จะได้รับการปฏิบัติด้วยความเป็นธรรมมากขึ้น จึงถือได้ว่าอนุสัญญาระดับนี้เป็นกฎหมายระหว่างประเทศฉบับแรกที่ทำให้ความคุ้มครองและส่งเสริมชีวิตและพัฒนาการขั้นพื้นฐานของเด็กอย่างแท้จริงและถือว่าเป็นการกำหนดมาตรฐานสากลทางกฎหมายที่นานาประเทศได้ร่วมตกลงกันเพื่อคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิเด็ก

อนุสัญญาได้กำหนดกลไกภายในของรัฐ คือ รัฐภาคีจะจัดให้มีมาตรการทางกฎหมายและมาตรการฝ่ายบริหารที่เหมาะสม เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามสิทธิที่อนุสัญญาระดับนี้กำหนดไว้ ไม่ว่าจะโดยวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมหรือปรับปรุงกฎหมายภายในของรัฐให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของอนุสัญญา

²⁶ นุชทิพย์ ป.บรรจงศิลป์. (2545). *กฎหมายที่เด็กควรรู้*. หน้า 5-6.

²⁷ กมลินทร์ พินิจภูวดล. (2540, ธันวาคม). อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก: สิทธิเด็กในประเทศไทย. *บทบัญญัติ*, เล่ม 53, ตอน 4. หน้า 101.

ซึ่งกลไกภายในของรัฐนี้เป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพมากเนื่องจากมีสภาพบังคับ(sanction) หากได้มีการละเมิดต่อสิทธิเด็ก

2.4.2 กฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง)

องค์การสหประชาชาติได้มีการเสนอกฎอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน (กฎแห่งกรุงปักกิ่ง) เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ.1985 เชิญชวนประเทศสมาชิกให้ปรับปรุงกฎหมาย นโยบายและวิธีปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎแห่งกรุงปักกิ่ง โดยปรับปรุงให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายและเจตนารมณ์ของระบบคดีเด็กและเยาวชนในทุกส่วนของโลกจัดทำสิ่ง ซึ่งยอมรับกันว่าเป็นหลักปฏิบัติทั่วไปที่ดีในการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชนคือ เป็นเงื่อนไขขั้นต่ำที่สหประชาชาติยอมรับไม่ว่าจะอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายใดก็เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน โดยกฎแห่งกรุงปักกิ่ง ทั้งนี้ได้กำหนดมาตรฐานให้องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการแห่งรัฐภาคีพึงถือเป็นแนวทางไปปฏิบัติต่อเด็กที่กระทำผิด²⁸ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชนชั้นเจ้าพนักงานกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

1) จุดมุ่งหมายของความยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน

ระบบความยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชนควรเน้นถึงความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กและเยาวชนและให้เกิดความมั่นใจว่าการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนจะได้สัดส่วนกับสภาพแวดล้อมทั้งของผู้กระทำผิดและความผิดที่ได้กระทำลงไป

2) ขอบข่ายของการใช้ดุลพินิจ

(1) เนื่องจากเด็กและเยาวชนมีความต้องการอันเป็นพิเศษอยู่มากเท่าๆ กับที่มีมาตรการต่างๆ อย่างพร้อม จึงควรอนุญาตให้มีขอบข่ายที่เหมาะสมสำหรับการใช้ดุลพินิจในทุกขั้นตอนของกระบวนการและในระดับต่างๆ ของการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ได้แก่ การสอบสวน การฟ้องร้อง การพิจารณาคดีและการติดตามผลในการวางข้อกำหนดหรือคำพิพากษา

(2) อย่างไรก็ตาม การใช้ดุลพินิจในทุกขั้นตอน และทุกระดับตามที่กล่าวถึงนี้ควรใช้ความอดุสหาหะ พยายาม เพื่อให้ดุลพินิจนั้นมีความน่าเชื่อถือที่สามารถอธิบายได้

²⁸ วัชรินทร์ ปังเจกวิญญูสกุล. (2537, กันยายน-ตุลาคม). “มาตรฐานการปฏิบัติต่อเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก.” *คุณภาพ, ปีที่ 41, เล่มที่ 5*. หน้า 18-26.

(3) ควรกำหนดให้ผู้ใช้ดุลพินิจมีคุณสมบัติพิเศษหรือได้รับการฝึกหัดให้มีความสุขุมรอบคอบในการใช้ดุลพินิจตามหน้าที่และอำนาจที่ได้รับมอบหมาย

2.5 สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อปฏิบัติงานควบคุมเลี้ยงช้างไปกับศาลเยาวชนและครอบครัวซึ่งเป็นศาลชำนาญพิเศษแยกออกจากศาลธรรมดา

2.5.1 ประวัติความเป็นมาของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

แนวคิดในการจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน²⁹ ได้เริ่มมีแนวความคิดในการจัดตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่ความคิดในเรื่องนี้ต้องระงับไว้เนื่องจากเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2493 ได้มีการรื้อฟื้นความคิดในเรื่องการจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนและสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง ในที่สุดในปี พ.ศ. 2494 ก็ได้มีการเสนอพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็ก พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็ก พ.ศ. 2494 โดยได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2494 ซึ่งพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับดังกล่าวนี้ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งศาลคดีเด็กกลางและสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางขึ้นในกรุงเทพมหานครเป็นแห่งแรก โดยได้เปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2495 ต่อมาในปี พ.ศ. 2506 กระทรวงยุติธรรมได้พิจารณาดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชนและพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็ก พ.ศ. 2494 ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และในปี พ.ศ. 2534 ก็ได้มีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งได้ตามเป็นกฎหมาย คือ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและพระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2535 ซึ่งพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนี้ได้มีการเพิ่มบทบาทการพิจารณาคดีครอบครัวเพื่อพิทักษ์คุ้มครองสวัสดิภาพของครอบครัวเช่นเดียวกับสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชน ดังนั้นจึงได้มีการเปลี่ยนชื่อศาลของศาลคดีเด็กและเยาวชนเป็นศาลเยาวชนและครอบครัว และสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก เป็นสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน นับตั้งแต่นั้นมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

²⁹ วิชา มหาคุณ. (2539). ระบบศาลเยาวชนและครอบครัวกับแนวคิดสากล. หน้า 7-9.

2.5.2 ภารกิจของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

2.5.2.1 การควบคุมบังคับบัญชา

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กเป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นควบคู่กับศาลคดีเด็กและเยาวชน มีผู้อำนวยการสถานพินิจเป็นผู้บังคับบัญชา³⁰ ภายใต้บังคับบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค³¹ ส่วนกลางกรุงเทพมหานคร คือ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง แบ่งงานออกเป็น 4 กอง คือ กองอำนวยการ กองคุมประพฤติ กองแพทย์ และกองแรกรับ³²

2.5.2.2 เขตอำนาจของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีเขตอำนาจเช่นเดียวกันกับศาลคดีเด็กและเยาวชน นอกจากนี้แล้วสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแต่ละแห่งยังต้องรับเด็กและเยาวชนในจังหวัดอื่นๆ ที่ศาลจังหวัดนั้นๆ ได้พิพากษาให้ส่งตัวไปรับการฝึกและอบรมในสถานพินิจฯ เหล่านั้นอีกด้วย

2.5.2.3 หน้าที่และความรับผิดชอบของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาเด็กและเยาวชน มีดังต่อไปนี้³³

(1) ควบคุมเด็กและเยาวชน ผู้ต้องหาว่ากระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดและคดีนั้นจะต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาในศาลคดีเด็กและเยาวชนไว้ในระหว่างมีการสอบสวนหรือพิจารณาคดี ทั้งนี้จะควบคุมตัวไว้หรือให้ปล่อยตัวไปชั่วคราวแล้วแต่ดุลยพินิจของผู้อำนวยการสถานพินิจ เมื่อพนักงานสอบสวนส่งตัวเด็กหรือเยาวชนมาควบคุมตัวไว้แล้ว กฎหมายบัญญัติให้ทำการสืบเสาะและพินิจประวัติความเป็นมาของเด็กและเยาวชน เช่น อายุ การศึกษา เป็นต้น³⁴ แม้ว่าศาลจะไม่ได้มีคำสั่งให้สืบเสาะและพินิจก็ตาม ก็ยังเป็นหน้าที่ของสถานพินิจ การสืบเสาะและพินิจเป็นการแสวงหารวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ และวิเคราะห์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอายุ ประวัติ ความประพฤติ ของบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ด้วย รวมทั้งสาเหตุแห่งการกระทำผิด แล้วพนักงานคุมประพฤติจะเป็นผู้เสนอรายงานพร้อมกับความเห็นและข้อเสนอแนะต่อศาลเพื่อให้ศาลได้ประกอบดุลพินิจในการพิจารณาพิพากษาให้เหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชนผู้นั้น³⁵

³⁰ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534, มาตรา 32.

³¹ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534, มาตรา 20.

³² ชัยยันต์ สุข โชติ. (2534). **แนะนำศาลคดีเด็กและเยาวชนกับสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก ใน ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาลคดีเด็กและเยาวชน-สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก**. หน้า 21-23.

³³ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534, มาตรา 34.

³⁴ ชัยยันต์ สุข โชติ. เล่มเดิม. หน้า 22.

³⁵ นิพนธ์ ใจสำราญ. เล่มเดิม. หน้า 334.

(2) รายงานการสืบเสาะข้อเท็จจริงและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน เพื่อนำเสนอต่อศาลประกอบการวินิจฉัย

(3) ดำเนินการสงเคราะห์ภายหลังปล่อยเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวไปสามารถช่วยตัวเองได้ สามารถดำรงตนอยู่ได้ด้วยการประกอบอาชีพสุจริต เช่น จัดหางานให้ทำ หรือจัดหาผู้อุปการะไว้ในรายที่ไม่มีบิดามารดา

(4) การควบคุมเด็กหรือเยาวชนไว้ในสถานพินิจระหว่างรอผลการสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาล หรือระหว่างที่รับตัวไว้ทำการฝึกและอบรมนั้นจะต้องจัดสวัสดิการในด้านการกินอยู่ หลับนอน การเสริมสร้างพลานามัย การรักษาพยาบาล โรคภัยไข้เจ็บ และการจัดให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองเข้าเยี่ยมเยียน

(5) หน้าที่ในด้านการฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน

เมื่อศาลสั่งใช้วิธีการฝึกอบรม คือ เอาตัวเด็กหรือเยาวชนไว้ฝึกอบรมในสถานฝึกและอบรมของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นงานหัวใจของศาลคดีเด็กและเยาวชนใน การที่จะแก้ไขฟื้นฟูความประพฤติของเด็กและเยาวชนเพื่อสวัสดิภาพและอนาคต การจัดฝึกและอบรมทั้ง ในส่วนกลางกรุงเทพมหานครและในส่วนภูมิภาคจะจัดหน่วยงานคล้ายคลึงกัน คือ การจัดให้ครบหลัก การศึกษา 4 ประการ คือ พุทธศึกษา หัตถศึกษา จริยศึกษา และพลศึกษา การจัดการเรียนการสอนนอกจาก จะใช้เจ้าหน้าที่ของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลางเอง ยังรับอาสาสมัครจากภายนอกเข้ามา ช่วยเหลืออีกด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนได้รับประโยชน์จากการฝึกและอบรมอย่างเต็มที่³⁶

นอกจากนี้ ตามมาตรา 38 ยังกำหนดไว้ด้วยว่า ในระหว่างที่เด็กหรือเยาวชนอยู่ใน ความควบคุมของสถานพินิจ ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจมีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) จัดให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญอย่างน้อยให้พออ่านออก เขียนได้ ฝึกอาชีพหรือวิชาชีพ หรือปฏิบัติงานอื่นใด เพื่อไม่ให้มีเวลาว่างโดยไม่จำเป็นให้เหมาะสมกับ จิตใจและสุขภาพเด็กหรือเยาวชนนั้น

2) ออกกฎข้อบังคับเกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัยของเด็กและเยาวชนซึ่งอยู่ใน ความควบคุม

3) ลงทัณฑ์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 แก่เด็กและเยาวชนที่ละเมิดกฎหมาย ประพฤติชั่วหรือกระทำผิดวินัย ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง³⁷

³⁶ ชัยยันต์ สุข โชติ. เล่มเดิม. หน้า 23.

³⁷ คู่มือกฎหมาย ข.

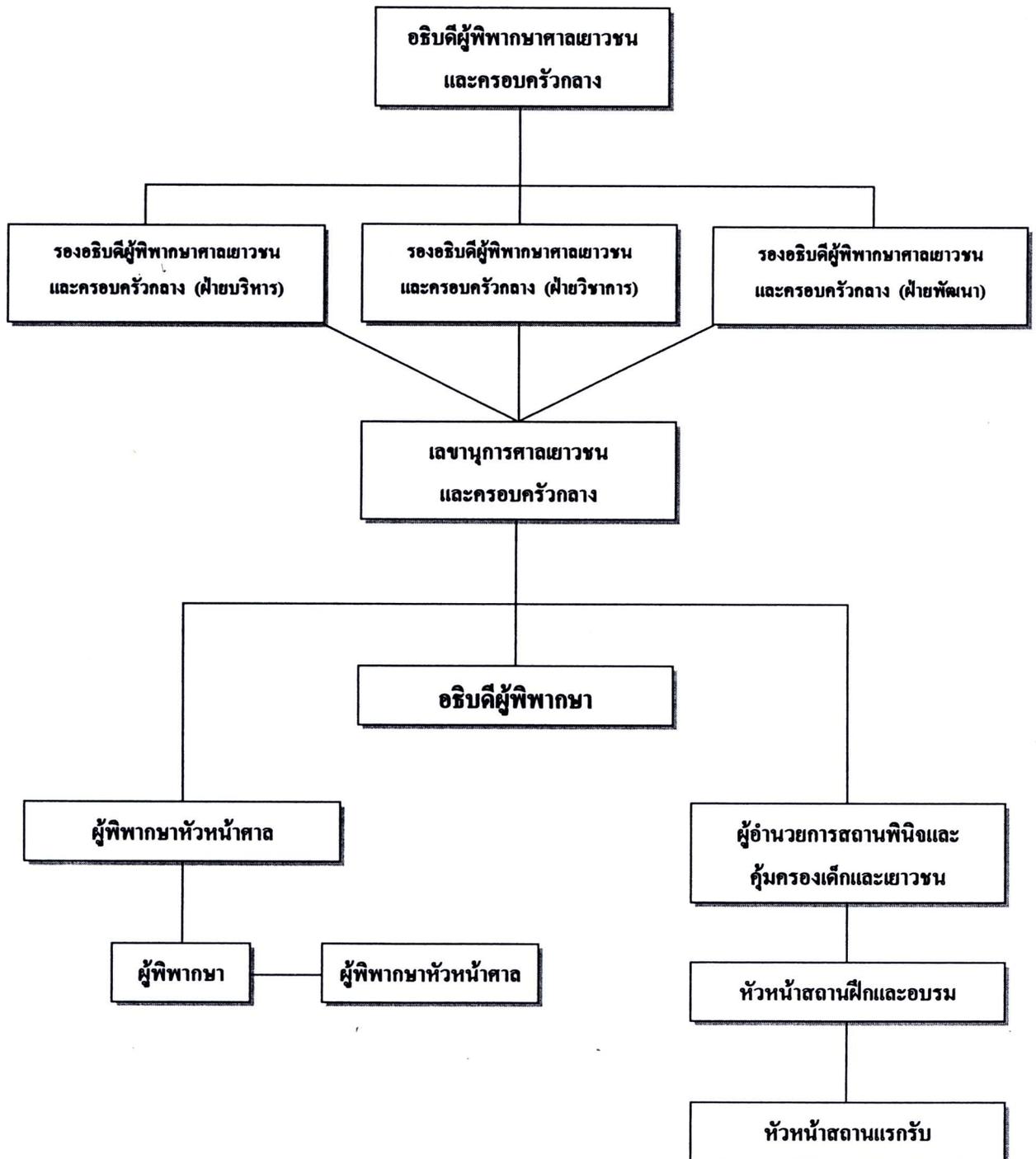

4) ส่งเด็กหรือเยาวชนซึ่งมีความประพฤติเลวร้าย อันจะเป็นภัยต่อเด็กหรือเยาวชนอื่นไปกักไว้ในสถานที่ที่จัดไว้โดยเฉพาะ หรือในเรือนจำ โดยได้รับอนุญาตจากศาลก่อน เว้นแต่กรณีฉุกเฉินอย่างยิ่ง จะส่งเด็กหรือเยาวชน ไปยังเรือนจำก่อนก็ได้ แล้วรายงานให้ศาลทราบโดยเร็ว

5) อนุญาตให้เด็กหรือเยาวชนออกนอกสถานพินิจฯ เป็นครั้งคราวตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

6) อนุญาตให้เด็กหรือเยาวชนในคดีที่ศาลมีคำสั่งพิพากษาหรือคำสั่งเด็ดขาดแล้วออกไปศึกษาในสถานศึกษาประเภทไปมานอกสถานพินิจฯ ตามที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลและครอบครัวจังหวัดหรือผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวให้ความเห็นชอบแล้ว

ตารางที่ 2.1 โครงสร้างการบริหารงานศาลเยาวชนและครอบครัว
และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ พุทธศักราช 2544 ตามมาตรา 72 ได้ระบุว่า “ศาลยุติธรรมมีหน่วยงานตุลาการของศาลยุติธรรมที่เป็นอิสระ และสำนักงานศาลยุติธรรมมีอิสระในการบริหารงานบุคคล งบประมาณและการดำเนินงานอื่น ทั้งนี้ ตามกฎหมายกำหนด”³⁸

ด้วยเหตุนี้สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในฐานะซึ่งเป็นหน่วยงานตุลาการของศาลเยาวชนและครอบครัว จึงจำเป็นต้องแยกออกเป็นอิสระจากศาล ขณะที่ศาลเยาวชนและครอบครัวเองก็จะป็นองค์กรอิสระเช่นกัน โดยแยกออกไปจากกระทรวงยุติธรรม ส่วนสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนก็อยู่ภายใต้สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม นอกจากนี้ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง และสถานพินิจจังหวัดต่างเป็นอิสระจากกัน การบริหารจะอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของปลัดกระทรวงยุติธรรมโดยตรง และจะมีการยกฐานะของสถานพินิจฯ เป็นกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ตามกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 ดังต่อไปนี้³⁹

1) ให้กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีภารกิจเกี่ยวกับการพินิจเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด โดยให้การศึกษา การฝึกอบรม การบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู และการสงเคราะห์ เพื่อให้เด็กและเยาวชนสามารถกลับเข้าสู่ครอบครัวและเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) พิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันครอบครัวและชุมชน โดยใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์การหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมและมาตรการอื่นๆ

(2) ดำเนินการด้านคดีอาญา คดีครอบครัว กำกับการปกครอง และการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนาและสงเคราะห์ ตลอดจนการติดตามประเมินผลเด็กและเยาวชน

(3) ประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่ายกับชุมชน องค์การภาครัฐ และเอกชน ทั้งภายในและต่างประเทศเพื่อการมีส่วนร่วมและสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

(4) ศึกษา วิเคราะห์ และพัฒนากฎหมาย การพิทักษ์คุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน รวมทั้งระบบรูปแบบ วิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับงานคดี และการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน

(5) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรม หรือตามที่กระทรวงหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

³⁸ กนกวรรณ ตั้งจิตบำรุง. (2550). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการติดตามดูแลความประพฤติของเด็กและเยาวชนตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จังหวัดฉะเชิงเทรา. หน้า 8.

³⁹ แหล่งเดิม.

2) ให้แบ่งส่วนราชการกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ดังต่อไปนี้

(1) สำนักงานเลขานุการกรม

(2) ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

(3) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร

(4) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัด ตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

(5) สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน

3) ส่วนราชการกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) สำนักงานเลขานุการกรม มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการปฏิบัติราชการทั่วไปของกรมและราชการอื่นที่มีได้แยกให้เป็นหน้าที่ของกอง หรือส่วนราชการใด โดยเฉพาะ อำนาจหน้าที่ดังกล่าวให้รวมถึง

ก. ปฏิบัติงานสารบรรณของกรม

ข. ดำเนินการเกี่ยวกับงานช่วยอำนวยความสะดวกและงานเลขานุการกรม

ค. ดำเนินการเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี การงบประมาณ การพัสดุ อาคารสถานที่ และยานพาหนะของกรม

ง. จัดระบบงานและบริหารงานบุคคลของกรม

จ. ดำเนินการเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรมของหน่วยงานในสังกัดกรม

ฉ. ปฏิบัติงานร่วมกันหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

(2) ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

ก. ดำเนินการด้านการควบคุม ดูแล บำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนา พฤตินิสัย และสงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เข้ารับการฝึกอบรม

ข. ดำเนินการด้านกิจกรรมชุมชน และประสานความร่วมมือเพื่อการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก

ค. ปฏิบัติงานร่วมกัน หรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

(3) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกรุงเทพมหานคร มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

ก. ดำเนินการด้านการสืบเสาะ ประมวลข้อเท็จจริงในคดีอาญา คดีครอบครัวกำกับการปกครองและดูแลรักษาทรัพย์สินและสิทธิประโยชน์ของผู้เยาว์ ตามคำพิพากษา หรือคำสั่งศาล

ข. ดำเนินการด้านการควบคุม ดูแล บำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ป้องกันพัฒนา พหุชนิดนิสัย และสงเคราะห์เด็กและเยาวชนระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี

ค. ดำเนินการด้านกิจกรรมชุมชน และประสานความร่วมมือเพื่อการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก

ง. ปฏิบัติงานร่วมมือหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือได้รับมอบหมาย

(4) สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

ก. พัฒนาระบบ รูปแบบมาตรฐาน แนวทางปฏิบัติในด้านการพัฒนาระบบบริหารงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน งานคดี การจำแนก การบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนา สงเคราะห์ และบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข การสุขภาพจิตและอนามัยในสถานควบคุม และงานป้องกันเด็กและเยาวชน กระทำคามผิด

ข. กำกับ ดูแล ให้คำปรึกษาแนะนำ ส่งเสริมด้านการพัฒนาระบบบริหารงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน งานคดี การจำแนกการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนา สงเคราะห์ และบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข การสุขภาพจิตและอนามัยในสถานควบคุม และงานป้องกันเด็กและเยาวชนกระทำคามผิด

ค. ประสานความร่วมมือทางวิชาการด้านการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ป้องกัน พัฒนา และสงเคราะห์เด็กและเยาวชน

ง. สนับสนุนและบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู และสงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่มีปัญหารุนแรงพิเศษ

จ. ดำเนินการด้านกิจกรรมชุมชน และประสานความร่วมมือเพื่อการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็ก

ฉ. ดำเนินการด้านจัดทำแผนงาน โครงการ ตลอดจนการติดตาม ประเมินผลและงานข้อมูลสารสนเทศของกรม

ช. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

2.6 สถานะและความสำคัญของผู้อำนวยการสถานพินิจ

ผู้อำนวยการสถานพินิจ หมายความว่ารวมถึงบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการสถานพินิจให้ปฏิบัติราชการแทน⁴⁰ มีหน้าที่รับผิดชอบในกิจการทั้งปวงตลอดจนปกครองบังคับบัญชาพนักงานของสถานพินิจนั้น และให้มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานคุมประพฤติหรือพนักงานสังคมสงเคราะห์และอำนาจหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534⁴¹

จึงกล่าวได้ว่าในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มีบทนิยามไว้ชัดเจนว่า “ผู้อำนวยการสถานพินิจ” หมายความว่ารวมถึงบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากผู้อำนวยการสถานพินิจให้ปฏิบัติราชการแทนด้วย ทั้งนี้เพราะพระราชบัญญัตินี้มีโครงสร้างตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 ซึ่งมีบทบัญญัติอยู่หลายมาตราที่กำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้อำนวยการสถานพินิจไว้ ซึ่งผู้อำนวยการสถานพินิจคงจะดำเนินการทุกอย่างด้วยตนเองไม่ได้พระราชบัญญัตินี้จึงเปิดทางให้มีการมอบหมายให้บุคคล อื่นปฏิบัติราชการแทนได้⁴²

พนักงานคุมประพฤติ หมายความว่า ผู้ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534⁴³

จากบทนิยามของคำว่า “พนักงานคุมประพฤติ” นี้จะเห็นได้ว่าอำนาจและหน้าที่ของพนักงานคุมประพฤตินี้ได้จำกัดเฉพาะในเรื่องสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ความคุมและสอดส่องความประพฤติของเด็กและเยาวชน ในคดีอาญา แต่ยังมีอำนาจและหน้าที่อย่างอื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ เช่น ในมาตรา 43 และ 44

มาตรา 43 ให้พนักงานคุมประพฤตินี้มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้และตามกฎหมายอื่น และโดยเฉพาะให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) สืบเสาะและพินิจข้อเท็จจริงและสิ่งแวดล้อมตามมาตรา 34 (1) เกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนผู้ต้องหาและบุคคลอื่น

⁴⁰ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534, มาตรา 4.

⁴¹ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534, มาตรา 37

⁴² ปฏิกรณ์ คงพิพิธ. เล่มเดิม. หน้า 12-13.

⁴³ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534, มาตรา 4.

2) คุมประพาศเด็กและเยาวชนตามคำสั่งศาล ตลอดจนดูแลอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชน ซึ่งอยู่ระหว่างกุมประพาศ

3) สอดส่องให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามเงื่อนไข เพื่อคุมความประพฤติตามที่ศาลกำหนด

4) ให้คำแนะนำแก่บิดามารดา หรือผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ใน เรื่องการเลี้ยงดู อบรมและสั่งสอนเด็กหรือเยาวชน

5) ประมวลและรายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้เยาว์ในกรณีที่ศาลเยาวชนและครอบครัวจะต้อง บังคับใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในคดีแพ่งที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือส่วนได้ เสียเพื่อรายงานต่อศาล

6) ทำรายงานและความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตาม (1) (2) (3) (4) และ (5) เพื่อเสนอต่อศาล หรือผู้อำนวยการสถานพินิจ

7) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามคำสั่งศาลหรือคำสั่งผู้อำนวยการสถานพินิจ

มาตรา 44 เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 43 ให้พนักงานคุมประพาศมี อำนาจอย่างพนักงานสอบสวนตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและให้มี อำนาจดังต่อไปนี้ด้วย คือ

1) เข้าไปในสถานที่อยู่อาศัยของบิดามารดา หรือผู้ปกครองเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่า กระทำความผิด หรือของบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ ศึกษาหรือทำการงานหรือมีความเกี่ยวข้อง ด้วย ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกและสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ในที่นั้น

2) เข้าไปในสถานที่อยู่อาศัยของบิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เยาว์ หรือของบุคคล ซึ่งผู้เยาว์ อาศัยอยู่ศึกษาหรือทำการงานหรือมีความเกี่ยวข้องกันด้วย ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ ตกและสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ในที่นั้นเกี่ยวกับคดีแพ่งหรือคดีครอบครัวที่อยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและ ครอบครัวตามมาตรา 11 (3)

3) สอบถามครู อาจารย์ หรือผู้จัดการสถานศึกษาที่เด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความ ผิดศึกษาหรือเคยศึกษาอยู่เกี่ยวกับความประพฤติ การศึกษา นิสัยและสติปัญญาของเด็กหรือเยาวชน นั้น และถ้าเห็นสมควรจะสั่งให้บุคคลเช่นว่านี้ทำรายงานเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวด้วยก็ได้

4) เรียกบุคคลซึ่งสามารถให้ข้อเท็จจริงมาพบและสอบถามหรือปฏิญาณตนและให้ถ้อยคำ

5) สั่งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองวัตถุหรือเอกสารอันจะใช้เป็นพยานหลักฐานได้ส่งวัตถุ หรือเอกสารนั้น

ในกรณีที่มีความจำเป็นอย่างอื่นที่จะต้องเข้าไปในสถานที่ตาม (1) หรือ (2) ในเวลาระหว่างพระ อาทิตย์ตกและพระอาทิตย์ขึ้น พนักงานคุมประพาศจะกระทำได้ต่อเมื่อมีคำสั่งศาลหรือคำสั่งผู้อำนวยการ สถานพินิจ

พนักงานสังคมสงเคราะห์ หมายความว่า ผู้มีอำนาจหน้าที่สืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ควบคุมและสอดส่องความประพฤติเด็กและเยาวชน ให้คำแนะนำและสงเคราะห์เด็กและเยาวชน ตลอดจนครอบครัวของเด็กและเยาวชน รวมทั้งมีอำนาจสืบเสาะภาวะความเป็นอยู่ของครอบครัวและใกล้เคียง ประนีประนอมข้อพิพาทตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2534⁴⁴

มาตรา 46 ให้พนักงานสังคมสงเคราะห์ที่มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้และตามกฎหมายอื่นและ โดยเฉพาะให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- 1) สงเคราะห์และบำบัดแก้ไขเด็กและเยาวชนในระหว่างที่ถูกควบคุมอยู่ในสถานพินิจหรือที่ได้ปล่อยไปแล้ว ตลอดจนให้คำแนะนำควบคุมดูแลและอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนนั้น
- 2) ให้คำแนะนำแก่บิดามารดา หรือผู้ปกครอง หรือบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่เกี่ยวกับการเลี้ยงดู อบรมและสั่งสอนเด็กหรือเยาวชน เพื่อประโยชน์ในการสงเคราะห์และบำบัดแก้ไขเด็กหรือเยาวชน
- 3) สอดส่องให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามเงื่อนไข เพื่อคุมความประพฤติตามที่ศาลกำหนด
- 4) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลในการสืบเสาะภาวะความเป็นอยู่ของครอบครัวและใกล้เคียง ประนีประนอมข้อพิพาทในครอบครัว
- 5) ทำรายงานและความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตาม (1) (2) (3) และ (4) เพื่อเสนอต่อศาลหรือผู้อำนวยการสถานพินิจ
- 6) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามคำสั่งศาลหรือคำสั่งผู้อำนวยการสถานพินิจ

มาตรา 47 เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 46 ให้พนักงานสังคมสงเคราะห์มีอำนาจอย่างพนักงานสอบสวนตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและให้มีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วย คือ

- 1) เข้าไปในสถานที่อยู่อาศัยของบิดามารดาหรือผู้ปกครองเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด หรือของบุคคลซึ่งเด็กหรือเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ ศึกษาหรือทำงาน หรือมีความเกี่ยวข้องกับระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก และสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ในที่นั้น
- 2) เข้าไปในสถานที่อยู่อาศัยบิดามารดา หรือผู้ปกครองผู้เยาว์ หรือบุคคลซึ่งผู้เยาว์อาศัยอยู่ ศึกษาหรือทำงาน หรือมีความเกี่ยวข้องกับ หรือเข้าไปในสถานที่อยู่อาศัยของคู่ความในคดีครอบครัว หรือของบุคคลซึ่งคู่ความนั้นอาศัยอยู่ ศึกษาหรือทำงานหรือมีความเกี่ยวข้องกับระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตกและสอบถามบุคคลซึ่งอยู่ในที่นั้น

⁴⁴ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534, มาตรา 4.

- 3) เรียกบุคคลซึ่งให้ข้อเท็จจริงมาพบและสาบานหรือปฏิญาณตนและให้ถ้อยคำ
- 4) เรียกคู่ความหรือบุคคลใดมาพบเพื่อไต่ถามเกี่ยวกับประนีประนอมข้อพิพาทในคดีครอบครัว

ในกรณีที่มีความจำเป็นอย่างอื่นที่ต้องเข้าไปในสถานที่ตาม (1) หรือ (2) ในเวลาระหว่างพระอาทิตย์ตกและพระอาทิตย์ขึ้น พนักงานสังคมสงเคราะห์จะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีคำสั่งศาลหรือผู้อำนวยการสถานพินิจ

นอกจากพนักงานคุมประพฤติ และพนักงานสังคมสงเคราะห์แล้ว บทบัญญัติในมาตรา 36 กำหนดให้มีพนักงานต่างๆ ประจำสถานพินิจแต่ละแห่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือผู้อำนวยการสถานพินิจ ซึ่งได้แก่ แพทย์ จิตแพทย์ นักจิตวิทยา และพนักงานอื่นๆ เช่น พยาบาล พ่อครัว เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อช่วยเหลือกิจการของสถานพินิจ⁴⁵

แพทย์ มีหน้าที่ตรวจรักษา พยาบาลเด็กและเยาวชนในระหว่าง (ก) ที่มีการสอบสวน (ข) ที่มีการพิจารณาคดี และ (ค) ระหว่างการควบคุมตัวในสถานพินิจตามมาตรา 9 (3) ทั้งนี้ไม่ว่าโรภักข์ไข้เจ็บนั้นจะเป็นสาเหตุแห่งการกระทำผิดหรือไม่ อย่างไรก็ดีถ้าสาเหตุแห่งการกระทำผิดเกิดจากโรค การบำบัดโรคให้หายก็ย่อมจะป้องกันไม่ให้เด็กกระทำผิดในเวลาภายหลังได้และ โดยที่การกระทำผิดอันเดียวอาจเกิดจากสาเหตุหลายสาเหตุผสมกัน ฉะนั้นการบำบัดโรคให้แก่เด็กอาจทำให้การที่เด็กจะกระทำผิดอาญาในเวลาภายหลังลดน้อยลงได้ นอกจากนั้นยังเป็นการสงเคราะห์เด็กไปในตัวด้วย เพราะเท่ากับเป็นทางหนึ่งซึ่งช่วยให้เยาวชนของชาติมีสุขภาพสมบูรณ์ สำหรับการตรวจโรคทางร่างกาย กฎหมายบังคับให้ต้องตรวจสอบ ทั้งนี้เพราะเด็กที่ในสายตาของคนธรรมดาเป็นเด็กปรกตินั้น อาจมีโรภักข์ไข้เจ็บซ่อนเร้นอยู่ ซึ่งแพทย์เท่านั้นจึงจะรู้ได้⁴⁶

จิตแพทย์ เป็นบุคคลที่สำคัญเป็นที่สองรองลงมาจากผู้อำนวยการสถานพินิจ เพราะเป็นเจ้าหน้าที่ที่จะทำให้สถานพินิจรายงานได้ว่าเด็กมีสภาพของจิตใจเป็นอย่างไร เช่น เด็กวิกลจริตหรือมีจิตบกพร่องอย่างใด การที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุใด จริงอยู่มาตรา 26 (3) (ข) กำหนดว่าจะให้ตรวจจิตใจต่อเมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจหรือคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กเห็นจำเป็นหรือเห็นสมควร ทั้งนี้เพราะการตรวจจิตใจทำได้ยากกว่าการตรวจร่างกาย และควรจะเป็นกรณีที่แพทย์ที่ตรวจร่างกาย (ซึ่งต้องตรวจสอบ) เสนอความเห็นไปยังผู้อำนวยการสถานพินิจหรือคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นสมควรตรวจจิตใจหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อแบ่งเบาภาระจิตแพทย์ เพราะการตรวจทางจิตใจต้องใช้เวลาและความอดทนมาก กว่าที่จะทราบผลของการตรวจแน่นอน และเพื่อให้จิตแพทย์ได้มีโอกาสพ่งเล็งเฉพาะเด็กหรือเยาวชนที่ต้องตรวจจิตใจจริงๆ แต่เรื่องนี้ก็เหมือนกับเรื่องการเป็น โรคทางร่างกาย กล่าวคือเด็กที่ปรากฏว่าเป็นเด็กปรกตินั้นอาจมีจิตใจผิดปกติก็ได้ ในเรื่องนี้พนักงานคุมประพฤติมีหน้าที่สำคัญที่จะวางทาง

⁴⁵ อัจฉริยา ชูตินันท์. (2551). *กฎหมายเกี่ยวกับคดีเด็ก เยาวชน และคดีครอบครัว* (พิมพ์ครั้งที่ 2). หน้า 98.

⁴⁶ หยุต แสงอุทัย. (2495). *คำอธิบายกฎหมายศาลเด็ก*. หน้า 236.

ให้แก่ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็ก กล่าวคือถ้าพนักงานคุมประพฤติสามารถทำตนให้เป็นที่วางใจแก่บิดามารดาผู้ปกครองหรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่และสามารถทำให้เป็นที่เข้าใจได้ว่าสถานพินิจหรือสำนักงานของคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กมุ่งที่จะสงเคราะห์เด็ก บิดามารดาอาจเล่าประวัติของเด็กซึ่งจะเป็นช่องทางให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กวินิจฉัยได้ว่า ควรส่งเด็กไปตรวจจิตใจหรือไม่เช่นเด็กนั้นมักปัสสาวะรดที่นอนในเวลากลางคืน เด็กหกล้มศีรษะกระแทกกับพื้นแล้วตั้งแต่นั้นมาเด็กได้เปลี่ยนเป็นคนละคนไปทีเดียว ฯลฯ เป็นต้นว่า ในเรื่องการตรวจจิตใจนี้ คณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กคงจะได้รับความลำบาก เพราะไม่มีจิตแพทย์ของตนเองเหมือนผู้อำนวยการสถานพินิจ⁴⁷

ข้อที่ควรระลึกมีว่า จิตแพทย์ไม่เพียงแต่มีหน้าที่ตรวจสภาพของจิตใจของเด็กหรือเยาวชนเพื่อผู้อำนวยการสถานพินิจหรือคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กจะรายงานต่อศาล เพื่อให้ศาลรู้จักเด็กหรือเยาวชนนั้นในทุกแง่ทุกมุมเท่านั้น จิตแพทย์มีหน้าที่รักษาให้จิตใจของเด็กให้เป็นปกติด้วย ทั้งนี้คือว่าเมื่อศาลเด็กเห็นว่าสาเหตุแห่งการกระทำผิดที่เป็นสาระสำคัญอยู่ที่สภาพของจิตใจของเด็กหรืออย่างน้อยสภาพของจิตใจของเด็กได้เป็นสาเหตุหนึ่งในบรรดาสาเหตุทั้งหลายที่ทำให้เด็กกระทำผิดแล้ว ศาลเด็กก็จะมีคำสั่งให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนมาควบคุมไว้ในสถานพินิจ ซึ่งจัดตั้งไว้สำหรับศาลนั่นเอง เพื่อรักษาการเป็นคนวิกลจริตหรือจิตบกพร่องให้หายหรือให้จิตใจเป็นปกติดังเดิม หรือถ้าไม่ได้จัดตั้งสถานพินิจไว้สำหรับศาลนั้น ศาลก็อาจส่งตัวเด็กไปยังสถานพินิจอื่นเพื่อให้เกิดการศึกษาหรือทำการอบรมศีลธรรม ในกรณีเช่นว่านี้ศาลเด็กย่อมไม่อยู่ในฐานะที่จะทราบว่าเด็กจะต้องได้รับการรักษาพยาบาลนานเท่าใดจึงจะมีจิตใจเป็นปกติ เป็นหน้าที่ของผู้อำนวยการสถานพินิจหรือคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กจะรายงานให้ศาลทราบ

การที่จิตแพทย์จะสามารถตรวจจิตใจของเด็กได้ถูกต้องเป็นการจำเป็นที่สถานพินิจหรือสำนักงานของคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กที่จะต้องมีเครื่องมือให้แก่จิตแพทย์เพียงพอ เช่น สถานที่ที่เหมาะสม เช่นจะต้องให้มีโอกาสพิจารณาเด็กเป็นคนๆ ไปเป็นการเฉพาะตัว ในขณะที่พิจารณาอยู่นั้นจะต้องให้ความคุ้มครองป้องกันเด็ก ไม่ให้เด็กที่แข็งแรงเข้มแข็งแกล้งเด็กที่อ่อนแอ ไม่ให้เด็กชู้ได้มีโอกาสใช้อิทธิพลเหนือเด็กดีหรือเด็กผิดปรกติ ได้มีโอกาสใช้อิทธิพลเหนือเด็กปรกติ นอกจากนี้สถานพินิจหรือสำนักงานของคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กจะต้องสร้างบรรยากาศที่ดีแก่เด็กกล่าวคือ แม้เด็กจะถูกควบคุมตัว แต่ก็อย่าให้เกิดความรู้สึกว่าเด็กถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ ให้เด็กรู้สึกว่ามีแม่เด็กจะพลาดพลั้งไป เด็กก็ยังคงได้รับความรักใคร่และความสนใจพอสมควร ซึ่งจะทำได้แสดงบุคลิกลักษณะอันแท้จริงของเด็กออกมาให้ปรากฏ

⁴⁷ แหล่งเดิม. หน้า 237-238.

นักจิตวิทยา นักจิตวิทยาไม่เหมือนกับจิตแพทย์ จิตแพทย์พิจารณาสภาพของจิตใจของเด็กตามหลักวิชาแพทย์ เพื่อทราบว่าเด็กเป็นโรคจิต ฯลฯ หรือไม่ แต่เด็กที่มีสภาพแห่งจิตใจเป็นปกติอาจมีสาเหตุในทางจิตใจอันทำให้เด็กกระทำการซึ่งกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดได้ เช่นเด็กที่ได้รับการกดขี่ข่มเหงจากบิดามารดา หรือถูกอบรมให้มีจิตใจอิจฉาริษยาหรือมีจิตใจแค้นเคือง ประการที่สำคัญที่สุด ได้แก่เด็กเกิดมีความรู้สึกว่าคุณไม่เป็นที่ต้องการของบิดามารดา เคยมีคดีที่จับสาเหตุแห่งการกระทำผิดของเด็กไม่ได้ แต่ด้วยความมีไหวพริบของนักจิตวิทยา ซึ่งทำตนให้เป็นทีไว้วางใจของมารดา ข้อเท็จจริงก็ปรากฏว่ามารดามีครรภ์กับชายผู้หนึ่งก่อนสมรส เลยจำใจต้องสมรสกับชายนั้นทั้งๆ ที่มารดาไม่ได้รักชายนั้นและชีวิตสมรสต่อมาก็ไม่สู้จะราบรื่น เมื่อเด็กเกิดมาเด็กรู้สึกว่าคุณไม่เป็นที่ต้องการของมารดาเพราะมารดาเห็นว่าเด็กเป็นต้นเหตุให้ได้รับความลำบากความกุ่มใจทำให้เด็กประพฤติชั่วจนถึงกับทำความผิดอาญาต่างๆ ที่เด็กมีจิตใจปกติ เมื่อนักจิตวิทยาได้หยั่งทราบถึงสาเหตุแห่งการกระทำผิดของเด็กเช่นนี้และชี้แจงให้ทราบ ถ้ามารดาของเด็กร่วมมือด้วยโดยปฏิบัติตนต่อเด็กเสียใหม่ให้สาเหตุนั้นหมดไป เด็กก็กลับตนเป็นคนดีได้ และในกรณีเช่นนี้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กควรจจะรายงานศาลให้ส่งเด็กคืนบิดามารดาตามเดิม พร้อมด้วยรายงานความเห็นว่าจะควรแนะนำแก่บิดามารดาอย่างไรการตรวจของนักจิตวิทยาสถานพินิจหรือคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กจะทราบได้ว่าเด็กมีสติปัญญาเพียงใด เด็กมีจิตไร้สำนึกซ่อนเร้นอยู่อย่างไร สมควรจะอบรมสั่งสอนหรือให้การศึกษาเด็กอย่างไร ควรจะปฏิบัติต่อเด็กในระหว่างควบคุมในสถานพินิจหรือสำนักงานของคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองที่จะรายงานต่อศาลเด็กถึงผลแห่งการตรวจในทางจิตวิทยาด้วย วิธีที่นักจิตวิทยาจะสืบเสาะข้อเท็จจริงอันเกี่ยวกับจิตใจของเด็กก็คือการสัมภาษณ์กับเด็ก โดยชวนให้เด็กพูดออกมา จากคำพูดของเด็กจะทำให้ทราบได้ว่าเด็กมีสติปัญญาอย่างไร มีความรู้สึกอย่างไร แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำด้วยความอดทนวันนี้ไม่สำเร็จก็ต้องเลื่อนไปวันหน้าสอบถามไปที่ละเล็กละน้อย นอกจากนี้ก็มีเครื่องเล่นบางอย่างซึ่งเด็กเล่นแล้วยอมจะแสดงว่าเด็กเฉลียวฉลาดหรือไม่ หรือเด็กมีความนึกคิดอย่างไร⁴⁸

⁴⁸ แหล่งเดิม. หน้า 243-246.